

TRIADY

Janusz
Szymankiewicz

mafia - czy tradycje niepodległościowe i kulturowe chińskiej diaspory

Chińska tradycja odnosi początki tych organizacji do końca panowania dynastii Han (208 r. p.n.e. 220 r.) W 9 r. po śmierci cesarza Xuandi i okresie władzy jego żony, jej bratanek Wang Mang ogłosił się cesarzem nowej dynastii Xin. Podjął wtedy szereg ważkich decyzji gospodarczych w tym przydziały ziemi dla chłopów, ale trwający i pogłębiający się kryzys gospodarczy doprowadził mimo to do wybuchu szeregu powstań. Największe znaczenie miało powstanie tzw. *Chih Mei* (Czerwonych Brwi; nazwa pochodziła od koloru na jaki farbowali sobie brwi jego członkowie) trwające w latach 18-27. Dowodzeni przez Fan Zhonga powstańcy obalili i zamordowali cesarza. Równoległe do tej wojny domowej wykorzystując okazję, włączyli się potomkowie dynastii Han i stłumili powstanie, a władzę w 25 r. przejął kolejny cesarz z dynastii Han. Przyjmuje się, że *Chih Mei* było pierwszym tajnym stowarzyszeniem jakie powstało w Chinach.

Wraz z upadkiem dynastii Han i początkiem tzw. wojen okresu Trzech Królestw (220-280 r.) odnotowano kolejne duże działania takich typu masońskiego stowarzyszeń. Zhang Yue zapoczątkował wtedy powiązany z taoistami i zorganizowany na wzór armii ruch Żółtych Turbanów, zwany *Tai ping Dao* (Droga Wielkiego Pokoju). Kolor turbanów odwoływał się do legendarnego Żółtego Cesarza. Odwołując się do kluczowej dla taoistów triady: Nieba, Ziemi i Człowieka, wspólnie z dwoma braćmi chcieli stworzyć idealne państwo. W 184 r. we wschodniej części cesarstwa wywołali powstanie, które doprowadziło do obalenia dynastii Han, ale i upadku ruchu *Tai ping Dao*.

Sekta *Bailianjiao* opierała się przede wszystkim o chłopów. Jej domeną były północne Chiny. Założona została przez Han Shan Tunga w XIII wieku, początkowo z intencją restauracji panowania dynastii Song (960-1279). *Bailianjiao* (Biały Lotos) wywołała w XIV wieku kolejne wielkie powstanie przeciw panującej wówczas dynastii mongolskiej Yuan, zwane powstaniem Czerwonych Turbanów. Do powstania przyłączył się, a potem objął nad nim kierownictwo, buddyjski mnich Tzu Yuanzhang. Po zwycięstwie powstania obwołał się pierwszym cesarzem nowej dynastii Ming (ur. 1338, panował w latach 1368-1398). *Bailianjiao* wspierało potem kolejnych władców tej dynastii. Ciekawostką jest, że mnisi z klasztoru Shaolin sy w Henan walczyli z powstańcami po stronie mongolskiej dynastii Yuan i to dopiero z tego okresu pochodzi znana historia o narodzinach ich szkoły walki kijem. Według kronik z czasów panowania dynastii Ming, członkowie *fangów* (lokalnych oddziałów) sekty *Bailianjiao* mieli w tym czasie opanowywać technikę walki kijem opartą o doświadczenia tego klasztoru.

W XIX wieku *Bailianjiao* posiadała wiele *fangów* pod różnymi nazwami. Pod koniec tego wieku angażowały się one także w lokalne potyczki z cudzoziemcami np. działalność *Dadaohui* czy *Siudao hui*, wreszcie powstanie *Yihe Quan* (Bokserów) z przełomu XIX i XX wieku.

Ogólną nazwą, dla zwanych potocznie *tong* chińskich tajnych stowarzyszeń z czasów panowania ostatniej dynastii Qing, jest przede wszystkim „rodzina stowarzyszeń Hung”. Nawiązuje ona do imienia pierwszego cesarza z dynastii Ming - Hungwu (Tzu Yuanzhang). Można je jednak bardziej szczegółowo rozróżnić w odniesieniu do ich formy organizacyjnej: *Tong* (miejsce spotkań, organizacja, muzeum), *Hui* (stowarzyszenie), *Jiao* (sekta), *Hung Mun* lub *Hung-ka* (rodzina Hung), wreszcie *Triada* (Związek Nieba, Ziemi i Człowieka).

Wojskom sprzyjającym obalonej dynastii Ming po 1644 r. udało się przez długi czas

utrzymać kontrolę nad wschodnimi prowincjami Zhejiang i Fujian. Walkę po stronie obalonej dynastii Ming kontynuował Zheng Zhenggong (1624-1662) znany pod zeuropeizowanym imieniem Koxinga. Jego matka Tagawa Matsu była Japonką, a on sam urodził się w Hirado. W latach 1647-1658 niepodzielnie rządził znaczną częścią prow. Fujian z nadmorskiej twierdzy Xiamen w prowincji Fujian. Uchodzi obecnie za jednego z największych patriotów w historii Chin, a jego wielki kamienny posąg stoi dziś przy wejściu do tego portu.

Jednocześnie w tej samej prowincji chiński kolaborant, generał Keng Zhingzhung, został w 1658 r. mianowany namiestnikiem cesarskim. W konsekwencji toczonych walk, Zheng Zhenggong przeniósł w 1661 r. swoją główną bazę wraz z blisko 30 tys. żołnierzy i piratów armią na Taiwan, odbierając ją Holendrom z ich Kampanii Wschodnioindyjskiej (tu istotna uwaga, Taiwan nie był chińskim terytorium, do którego współcześnie roszczą sobie pretencje władze Ch.R.L., tylko zamieszkiwały go lokalne plemiona aborygenów, dopiero w latach trzydziestych XVII wieku Holendrzy sprowadzili tu tysiące chińskich robotników do pracy na plantacjach).

Utrudniając Zheng Zhenggongowi działalność, władze Qing podjęły decyzję o przesiedleniu ludności z wybrzeża prow. Fujian w głąb Chin, pozostawiając nie zamieszkały pas ziemi na 30 do 50 li (20-40 km). W czasie tej akcji uruchomiono wielkie migracje ludności, które w wyniku tych działań nastawiły ją wrogo do nowej dynastii. Spalono też wiele usytuowanych na wybrzeżu przybytków kultu, których mnisi, mniszki i wspierający ich okoliczni mieszkańcy stawiali często opór i tworzyli nowe tajne stowarzyszenia.

Po 1673 r. cesarz Kangxi zaczął przejmować od mandżurskich dworskich koterii realną władzę w państwie. Chcąc również pozbawić władzy chińskich generałów pełniących rolę namiestników w południowych prowincjach, rozkazał im zdemobilizować składające się z Chińczyków jednostki wojskowe. Na tę decyzję dotychczasowy sojusznik dynastii Qing generał Wu Sankuei, odpowiedział antymandżurskim powstaniem. W 1674 r. przyłączył się do niego generał Keng Zhingzhung. W 1681 r. wojska mandżurskie przeszły do kontrnatarcia i zdławiły rebelię, a niedobitki oddziałów generała Keng Zhingzhunga zostały pokonane w 1683 r., po opanowaniu przez Mandżurów Taiwanu.

Czynnikiem, który powodował otwieranie się chińskich elit na ludowe sztuki walki znane obecnie jako *kung fu*, było obejmowanie władzy w cesarstwie chińskim przez obce, wywodzące się z koczowniczych plemion północy dynastie: Liao (907–1125), Jin (1115–1234), Yuan (1271–1368). Ostatecznie jednak to dopiero objęcie władzy przez dynastię Qing (1644-1912), wywoływało powszechny ruch społeczny, powołujący do życia tajne stowarzyszenia.

Wewnętrzna struktura organizacyjna chińskiego tajnego stowarzyszenia

Legenda głosi, że 4 tysiące lat temu znaleziono w Chinach żółwia (który jest tu symbolem długowieczności), na którego skorupie natura uformowała 9 znaków odpowiadających chińskim cyfrom układającym się w szczególny, mistyczny sposób. Sumując je w dowolnym kierunku otrzymuje się wynik 15 podzielny przez liczby 3 i 5. Od tego czasu liczby 15 i 5 zaczęto uważać za symbole długowieczności. Cyfrom 3 i 7 przypisano za mistyczną symbolikę śmierci i odrodzenia.

Mistyka liczb w tajnych stowarzyszeniach pojawiła się już w czasach *Tai ping Dao* (Żółtych Turbanów). Ich armia podzielona była na 36 dywizji, liczących po dziesięć tysięcy ludzi. Ta ostatnia liczba też miała symboliczne znaczenie w starożytnych Chinach, bo oznaczała nieskończoność.

Organizacje *Hung* z XVIII wieku, a szczególnie *Tientihui*, także przyjęły mistykę liczb w organizacji swej struktury, również w konstrukcji elementów działalności w tym sztuk walki. Z biegiem czasu w niektórych organizacjach *Hung* poszczególne pozycje członków i odpowiadające im liczby mogły się nieco różnić.

Na czele organizacji stał przywódca *shan-chu* „mistrz z gór”, zwany także: *si-hing* „starszy

brat”; *ta-ko* ”wielki starszy brat”; *ta-tsung-li* „wielki superintendent” lub *lung-tau* „głowa smoka”, którego znakiem rozpoznawczym była liczba 489. Jego zastępcą był mistrz kadzidła *fu-shan-chu*, *hing-chu*, *lu-chu* lub *er-ko* „drugi starszy brat”, którego znakiem rozpoznawczym była liczba 438. Odpowiadał on za działalność *fangów* (fili) organizacji i jako „mistrz ceremonii”, tj. przywódca duchowy stowarzyszenia, nadzorował i organizował przyjęcia nowych członków. Jego pomocnikiem był strażnik *sin-fung*, inaczej *hsin-sheng*, odpowiadający za rekrutację. W zależności od wielkości organizacji na tym poziomie pojawiali się kierownicy sekcji organizacyjnych *san-ko* „trzeci starszy brat” i dowódcy oddziałów bojowych zwani *feng-chun* „generałowie tygrysa”, których znakiem rozpoznawczym była również liczba 438. Numery 489 i 438 tworzyły Wielką Radę Stowarzyszenia.

Fangi (filie, dywizje, loże) posiadały strukturę podobną do centrali organizacji, jednak bez mistrza ceremonii. Stowarzyszenie posiadało zwykle jednego przywódcę duchowego. Dla zmylenia władz, nosiły często inne nazwy, co powoduje, że dziś nie wiadomo do końca, które były w pełni samodzielnymi organizacjami, a które jedynie filiami organizacji matki.

Na czele filii organizacji w innej prowincji, a czasami w sąsiadujących powiatach tej samej prowincji, stał *hung-kwun* „czerwony kij”, którego znakiem rozpoznawczym była liczba 426 (taką rolę pełnił np. Yim Yee, ojciec Yim Ving Tsun). Obecnie taka postać częściej występuje pod nazwą *she-tau* „głowa węża”. Obok kierowania bieżącego filią *hung-kwun* był również mistrzem *kung fu*, uczącym Młode Konie i rekrutów oraz dbającym o bezpieczeństwo, czyli jak byśmy dziś powiedzieli, także szefem wyszkolenia bojowego, kontrwywiadu i egzekutorem w jednej osobie.

Prawą ręką „czerwonego kija”, był *pak-tsi-sin* „biały papierowy wachlarz”, czyli szef logistyki filii, którego znakiem rozpoznawczym była liczba 415. Do jego zadań należało gromadzenie niezbędnych w działalności stowarzyszenia funduszy, uzbrojenia i wszelkich innych rzeczy.

Trzecią postacią w grupie kierującej filią był *cho-hai* „sandaly z trawy”, inaczej *tieh-pan* „żelazne podeszwy”, którego znakiem rozpoznawczym była liczba 432. Spełniał on rolę posłańca i łącznika pomiędzy członkami organizacji, a kiedy była ona duża, szefa łączności.

Szeregowi członkowie stowarzyszenia zwani *ma-zhai* (Młode Konie) posiadali jako znak rozpoznawczy liczbę 49. Jej suma jako jedyna nie jest podzielna przez 3 ani 5. Jednak w przeciwieństwie do liczb funkcyjnych członków organizacji nie sumuje się jej lecz mnoży. Iloczyn wynosi 36. Ta liczba jest podzielna przez 3 czyli triadę. 36 punktów zawierała także przysięga krwi, składana przez nowo wstępujących do stowarzyszenia *Hung* członków. 49 otrzymywali wtedy od *shan-chu* (w XIX wieku) specjalne certyfikaty członkowskie spisane na jedwabiu, osobistą broń np. noże tzw. motylkowe, symboliczne 3 monety nawiązujące do idealnego państwa *Taiping Dao* lub późniejszego *Taipingów*, czasami spisane regulaminy i zasady stowarzyszenia.

W organizacjach *Hung* funkcjonowali też rekruci *hsin-ting*, którzy nie przeszli jeszcze inicjacji i zaprzysiężenia. W czasie powstania *Yihe Quan* na przełomie XIX/XX wieku ujawniły się dwa inne określenia stosowane do rekrutów: mężczyzn *hung-tong-chao* (Czerwone Latarnie); kobiet *lan-tong-chao* (Niebieskie Latarnie).

Członkowie organizacji w czasie spotkań rozpoznawali się za pomocą haseł, często w formie specjalnych gestów. Mogły to być też liczby pokazywane na palcach lub szczególny sposób ich ułożenia, również znaki pisane na dłoni. Mogła to być nawet kolejność wykonywania określonych czynności np. w czasie parzenia i picia herbaty.

Niewyjaśnioną do dziś zagadką, która wydaje się mieć odniesienie do struktury organizacyjnej przynajmniej *Tientihui*, jest stwierdzony przez autora fakt specyficznego sposobu zmiany zapisywania imienia przez ważnych członków organizacji. Na tę dziwną okoliczność, wiążącą ją z ”triadami”, zwracali nam uwagę również nasi współcześni chińscy partnerzy. Otóż znane z historii osoby związane z *Tientihui* i np. system *kung fu Ving Tsun kuen* w pewnym momencie zaczynają pomijać środkowy człon imienia.

Organizacje *Hung Mun*

Uważa się, że w XVIII wieku na terenie cesarstwa chińskiego działało kilkaset tajnych stowarzyszeń i ich filii różnego pochodzenia. Najważniejsze z nich to:

Kolaohui inaczej *Kotihui* (Związek Starszych Braci) o którego działalności pierwsze wzmianki pojawiają się w już latach czterdziestych XVIII wieku. Początkowo opierał się o chłopów i był związany ze środowiskiem Hakka. Swym zasięgiem obejmował centralne i południowe Chiny. Uważa się, że posiada wiele wspólnych cech z triadą *Sanhehui*, co może być wynikiem ścisłej współpracy tych stowarzyszeń, ale dopiero od końca XIX wieku i na terenie prow. Guangdong, w wyniku utworzenia w Hong Kongu w czasie powstania *Yihe Quan* wspólnej loży pod nazwą **Huahsinghui**, której przywódcą wybrano dr Sun Yatsena. W czasie Republiki Chin oddziały stowarzyszenia *Kolaohui* związały się z *Keh Ming Tong* (parią *Kuomintang*) i wspierały Mao Tsetunga i jego komunistów.

Fumuhui (Związek Ojca i Matki) utworzony w 1728 r. w Zhulou w prow. Fujian; **Tiehchihui** (Związek Żelaznego Wzorca lub Pałki) utworzony w 1735 r. w Ninghua w prow. Fujian; **Siudaohui** (Związek Małych Noży, dialekt z Fujian - *Sil Do Wui*) utworzony w 1742 r. w Zhangzhou w prow. Fujian, faktycznie *fang Bailianjiao* (najpewniej Hung Hegoon z Huxian pod Kantonem, towarzysząc ojcu w wyprawach handlowych do tej prowincji został początkowo Młodym Koniem tego stowarzyszenia, zanim trfił do opisanego poniżej;

Tientihui (Stowarzyszenie Nieba i Ziemi, dialekt z Fujian - *Ten Dei Wui*) powołany w powiecie Zhangpu prow. Fujian około 1761 r. Jego twórcą miał być Ti Xi (1712-1779) wespół z Zhu Dingyuan, Tao Yuan i Li Amin. Pochodzili oni z mniejszości etnicznej Hakka, zamieszkującej w prow. Fujian. Ti Xi powrócił wtedy z towarzyszami z wyprawy do sąsiedniej prow. Guangdong (gór Luofu) do powiatu Zhangpu i osiadł w *Guanyin Tong* (Pawilonie Bogini *Guanyin*), gdzie przekształcił swoją grupę w stowarzyszenie pod nazwą *Tientihui*. Jego prawdziwe nazwisko brzmiało Zheng Kai (znany był również jako mnich Wan, mnich Er-hong).

W 1767 r. Lu Mao stworzył pierwszy oddział zbrojny *Tientihui*, a w następnym roku próbował nieskutecznie przejąć władzę w Zhangpu. Kolejna próba wywołania powstania w 1769 r. również zakończyła się niepowodzeniem. W jego wyniku Ti Xi zawiesił działalność *Tientihui*, ale przed śmiercią przekazał tajny spis członków stowarzyszenia synowi Zheng Ji. Ten został mnichem w świątyni Linqanyuan w powiecie Putian, a po jakimś czasie w porozumieniu z hierarchią klasztoru reaktywował je. Pod jego przywództwem *Tientihui* rozwinęło się i rozszerzało działalność na coraz to nowe powiaty i prowincje. Tworzyło swoje *fangi* (filie) pod wieloma nazwami.

Klasztor Linqanyuan w powiecie Putian został zrównany z ziemią z rozkazu cesarza Qianlonga w 1787 r. w wyniku wykrycia w niewyjaśnionych okolicznościach działalności i próby likwidacji stowarzyszenia *Tientihui*. Ocaleli z pogromu członkowie początkowo schronili się na wyspie Taiwan. Po pacyfikacji wyspy przez Mandżurów przenieśli się do sąsiedniej prow. Guangdong. Jeżeli taka legendarna postać jak przeor Chi Shim *sumsi* miała by istnieć naprawdę, to należało by ją utożsamić albo z mnichem Zheng Ji, albo z synem handlarza herbatą Hung Tianronga – wspomnianym wcześniej Hung Hegoonem (Jinxi) z sąsiedniej prow. Guangdong. Twórcy podstaw stylu, zwanego obecnie *Hung Gar kuen* i jednocześnie przedstawiciela *Tientihui* na teren tej prowincji. Znanego z wypraw sampanami min. stowarzyszenia aktorów *Hung Suen* z Foshanu po dorzeczu Rzeki Perłowej. Podróżował wtedy ukrywając się pod postacią kucharza.

Wśród członków *Tientihui* znajdowali się chłopci, rzemieślnicy, kupcy i członkowie warstwy inteligencji. Wszyscy należeli do bogatych warstw swojej klasy, bo np. na początku XIX wieku wpisowe Młodego Konia organizacji stanowiło równowartość dwóch krów (5 USD). Ostatecznie *Tientihui* stało się w XIX wieku największą organizacją *Hung* działającą na południu cesarstwa chińskiego.

Sanhehui (Związek Trzech Harmonii lub Stowarzyszenie Triady, dialekt kantoński *Saam Hup Wui*).

Został utworzony w San Dak (Shunde pod Foshan), portowym mieście w dorzeczu Rzeki Perłowej w prow. Guangdong 4 stycznia 1812 r. przez członków *Tientihui*.

Początkowo ten *fang* *Tientihui* nosił nazwę *Sandianhui* (Związek Trzech Punktów). Hasłem, którym się posługiwał były znaki: trzy, punkt, dwadzieścia jeden (d.m.) *san dim nianyi*. Z czasem zostało ono zmienione na: trzy, osiem, dwadzieścia jeden (*san ba nianyi*).

W okresie pomiędzy 1831-1833 r. przywódcy *fangu* zmienili jego nazwę na *Sanhehui*, czyli „Stowarzyszenie Triady”. Nazwę, którą w świecie Zachodnim upowszechnili Anglicy w XIX wieku, jako ogólne określenie tajnych chińskich związków *Hung*. W XX wieku i współcześnie, kiedy niektóre stowarzyszenia *Hung* zmieniły się w przestępcze *Hak She Wui* (tzw. czarne stowarzyszenia), jako określenie chińskich mafii.

Z *Tientihui*, a szczególnie jej fangiem *Sanhehui* swoje związki mieli członkowie Kantońskiej Opery – *Hung Suen*. Początkowo rolę *hung-kwun* w jego środowisku w Foshan pełnił Wong Wah Bo, ale w wyniku wewnętrznego konfliktu w *Tientihui* w 1843 r., wywołanego przez *Sanhehui*, które zaczęło wówczas nakładać na okoliczną ludność własne podatki, pozycję tę przejął Lee Man Mao. Zachowało się o nim niewiele pisanych informacji. Jedne głoszą, że był uczniem Wong Wah Bo stylu *Ving Tsun kuen*, inne, że był mistrzem stylu *Ving Tsun Hok kuen*.

Uważa się, że *Sanhehui* miało w 1831-1833 r. już pięć własnych filii w prow. Guangdong, Fujian, Hunan, Yunan i Zhejiang, a stowarzyszenia *Chingshuihui*, *Pishouhui* czy *Shuangdaohui* wywodziły się z niego. Członkowie *Sanhehui* stworzyli pod koniec XIX wieku między innymi silny oddział w Singapurze i można przypuszczać, że działa on aktywnie po dzień dzisiejszy.

Próby powstań przeciwko dynastii Qing organizowane lub wspierane przez organizacje *Hung*

Przykładem będzie tu np. działalność opata klasztoru Huayan sy w górach Lao w prow. Shandong - Shang Shan Xiahe (1609-1702). Wcześniej brał on już udział w walkach z Mandżurami pod nazwiskiem Yuqi. Najprawdopodobniej zajmował w tajnych stowarzyszeniach pozycję „czerwonego kija”. Na bazie technik 17 stylów *kung fu* tzw. grupy *chang quan*, stworzył swój system walki *Qi Xing Tang Lang quan* (Pięść Modliszki 7 Gwiazd), którego nauczał Młode Konie, a potem mnichów w klasztorze, kiedy po upadku tego lokalnego powstania ukrywał się w górach Lao. Utrzymał dawne kontakty konspiracyjne, a znakiem rozpoznawczym jego siatki był papier, który po specjalnym złożeniu, układał się w znaki - hasło *Wong Long*.

Na południu Chin pierwsze duże powstanie wybuchło w 1721 r. w miejscowości Kangshang na Tajwanie. Władze Qing zgromadziły wojsko, które przeprawiło się na wyspę i rozgromiło powstańców.

Równocześnie wybuchały lokalne powstania plemion Miao. Pierwsze w latach 1735/36 w prow. Guizhou. Potem kolejne w 1740 r. Przyłączyli się do niego członkowie plemion Yao i Tung. Działania partyzanckie nasilały się w latach 1755-58, 1771 i 1783. W 1795 r. wybuchło trzecie duże powstanie plemion Miao. Podobnie jak poprzednie zostało szybko spacyfikowane.

Na północy cesarstwa kolejne powstanie wybuchło w prow. Shandong w 1774 r. Zorganizowali je członkowie sekty *Chingshuijiao* (Czystej Wody) jako odwet za aresztowanie przywódcy Wan Luna.

Drugie powstanie na wyspie Taiwan wybuchło w 1787 r. po spaleniu klasztoru Linqanyuan. Walki objęły teren całej wyspy. Powstańców pokonano, a przywódcę tej insurekcji ujęto i stracono.

W latach 1796-1804 tereny prow. Hebei, Sichuan i Shaanxi objęła wojna domowa wywołana przez sektę *Bailianjiao*. Jej wynikiem będzie powstanie zbrojnych grup zwanych *nien*.

W 1802 r. stowarzyszenie *Tientihui* zorganizowało w Yongan w prow. Guangdong pierwsze zbrojne tam wystąpienie. Uczestnicy, aby się rozpoznać, zaczęli nosić na głowach czerwone przepaski *hong jin* (w dialekcie kantońskim zwane *hung gam* - "czerwony turban"). Lokalne milicje i

wojsko szybko ich pokonało, a jego przywódca został schwytany i stracony.

W 1813 r. blisko 100 tys. członków *Baguajiao* (sekty Ośmiu Trygramów) rozpoczęło insurekcję nieopodal Pekinu, atakując nawet teren Zakazanego Miasta, czyli pałacu cesarskiego. Innym uczestnikiem tego powstania był powstały w 1811 r. *fang Bailianjiao* zwany *Tienli* (Niebiański Rozum). Przypuszcza się, że to on zorganizował wówczas nieudany zamach na cesarza Jiaqinga (panował w latach 1796-1820). Objęło ono swym zasięgiem prow. Shandong, Henan i Hebei.

Największe powstanie w nowożytnej historii Chin tzw. *Taipingów* trwało łącznie 18 lat (1850-1868) i objęło swym zasięgiem 16 prowincji. Jednym z powodów jego początkowego powodzenia i utrzymania się przez tyle lat, było wsparcie dla przywódców wywodzących się z Hakka ich stowarzyszeń *Hung*, szczególnie *Tientihui* i *Sanhehui* na południu, *Kolaohui* na północy oraz ich licznych filii. Również znaczący w nim udział mieli członkowie stowarzyszeń *Siudaohui* (Związku Małych Noży), *Hungjienhui* (Stowarzyszenia Czerwonych Monet) i oddziały *Nien Tong*. Te ostatnie są mało znane Zachodniemu odbiorcy.

Sformowane wówczas lokalne milicje pozostawione same sobie, przekształciły się w lokalne samozwańcze oddziały zbrojne zwane *nien*.

W czasie insurekcji *Taipingów*, w wyniku kolejnej zachęty lokalnych władz mandżurskich, te niezależne oddziały przekształciły się w jednolity ruch. Siły *nien* liczące początkowo 5 dywizji po ok. 20 tys. ludzi, rozwinęły się do 12. Z czasem na ich działalność zaczęły mieć coraz silniejszy wpływ poszczególne lokalne *tongi*. Operowali min. w Anhui, Henan, Jiangsu, Fujian, Shandongu i Shaanxi z ufortyfikowanych wsi, będąc mocno związanymi z lokalnymi społecznościami. Szybko zaczęli występować również przeciwko lokalnym władzom mandżurskim. Oddziały *Nien Tong* potrafiły jednak zmieniać wielokrotnie stronę, po której walczyły.

Organizowane w poszczególnych prowincjach armie milicji, które miały zwalczać powstańców, składały się niekiedy z samych członków organizacji, którzy przechodzili na ich stronę i prowadzili jedynie pozorne działania. Znana jest historia co najmniej jednej takiej armii, która składała się w całości z członków stowarzyszenia *Kolaohui*.

Z 1853 r., znana jest np. postać Lin Yun (Wan Qing), uznanego mistrza *Ving Tsun Hok kuen* i przywódcy jednej z grup *nien* w prow. Fujian. Pochodził z wioski Xianing usytuowanej w pobliżu miasta Ving Tsun (Yongchun). Zorganizował w przyległym powiecie Dehua wielkie wystąpienie przeciwko władzom Qing, wspierając *Taipingów*. Otrzymał za to od ich przywódcy – Hong Xiuchana (1814-1864) tytuł „Króla *Nien*”.

Takich postaci było później więcej, co nie zmienia faktu, że mieli także istotny udział na proces upadku tego powstania, zdobyciu w 1864 r. stolicy *Taipingów* – Nankinu i samobójczej śmierci jego przywódcy.

Resztki armii *Taipingów* wycofały się do prow. Fujian, potem Guangdongu, Guanxi i Sichuanu. Ostatnie ich oddziały broniące się na północy w prow. Anhui i Shandong zostały pokonane w 1868 r. W walkach powstania *Taipingów* poniosło śmierć, jak się ocenia, od 20 do 35 mln. ludzi.

Ostatnie duże powstanie z udziałem członków *tongów*, *Yihe Quan* czyli „Bokserów” z przełomu XIX i XX wieku (1898–1901), rozwinęło się z inspiracji sekty *Bailianjiao*. Początki wywodzącego się z tej sekty ruchu lokalizuje się na 1779 r. i tereny prow. Shandong. Stosowaną do tego ruchu w tym czasie nazwą było – *Meihua quan* (Pięść Kwiatu Śliwy). Ponieważ już w czasie powstania wiele grup bojowych występowało pod nazwami praktykowanych przez nie innych szkół *kung fu*, od 1899 r. nazywano je ogólnie Pięść Harmonii i Sprawiedliwości – *Yihe Quan*.

Powstania tajnych stowarzyszeń i osłabienie gospodarcze Chin doprowadziły na przełomie 1911-1912 r. do upadku dynastii Qing i powstanie Republiki Chin.

Po 1912 r. rozpoczął się nowy okres w życiu organizacji *Hung*. Część z nich zakończyła swoją działalność, część wspierała nowe władze, począwszy od Sun Yatsena, który sam był członkiem i

przywódcą organizacji *Hung*, po poszczególnych generałów, uzurpujących sobie władzę na danym terenie. Po śmierci naturalnej Sun'a, nowy przywódca *Kuomintangu* generał Chang Kaishek też był członkiem takiej organizacji. Warto w tym miejscu wspomnieć istotny fakt, że jakkolwiek Sun Yatsen czy Chang Kaishek nie byli z pochodzenia Hakka, to z tej mniejszości pochodziły ich żony, które były również siostrami. Istotne dla ww. były przede wszystkim dobrze zorganizowane siatki informatorów, przygotowane i wyszkolone grupy bojowe, a także funkcjonujący sprawnie system pozyskiwania funduszy. Od XIX wieku jednym z nich stał się handel opium, kontrolowany lub przejęty w „spadku” po Anglikach.

Również Mao Tsetung, jeżeli nie był sam członkiem, to na pewno wspierał działalność stowarzyszenia *Kolaohui*, którego zaprzysiężonym członkiem był jego ojciec. Zezwolił mu też krótko na działalność po utworzeniu Ch.R.L.

Po utworzeniu Ch.R.L. w 1949 r. wielu członków organizacji *Hung* przeniosło się do Hong Kongu, Singapuru i na Taiwan. Ocenia się, że tylko w samym Hong Kongu w tym okresie, było ich blisko 300 tysięcy (w połowie lat 90-tych XX wieku, policja Hong Kongu oceniała ilość ich członków na 150-200 tys.).

Organizacje (*tongi*) nawiązujące do tradycji *Hung Men* działają i powstają również współcześnie. Liczą od kilkudziesięciu do dziesiątków tysięcy członków. W środowisku chińskich emigrantów na świecie, mają przede wszystkim charakter stowarzyszeń kulturalnych. W Chinach i ich filiach w Europie i USA przyjmują jednak czasami charakter przestępczy, czego sztandarowym przykładem jest „triada” *14k*, powstała w 1947 r. w Guangzhou (Kantonie) i inne podobne organizacje, które się uaktywniły po 1949 r.

Najbardziej znane współczesne „tirady” Hong Kongu to: *San Yee On*; *14k*; *Wo Hop To*; *Wo On Lok* i *Wo Shing Wo*. W czasie II wojny światowej miały one powiązania ze służbami specjalnymi – angielskim SOE, w czasie wojny w Wietnamie z CIA, wreszcie chińską służbą bezpieczeństwa np. wspólne z *San Yee On* przeprowadzenie operacji *Yellowbird* w 1989 r., a dotyczące umożliwienia opuszczenia Ch.R.L. przywódcom i najbardziej aktywnym uczestnikom zejść na placu Tiananmen w Pekinie.

Narkotyki to tylko jedna z dziedzin działalności chińskich grup przestępczych. Ich dochody pochodzą także z produkcji filmowej, handlu oprogramowaniem komputerowym i częściami do nich, markową odzieżą, zegarkami (nie koniecznie podrabianymi - w Ch.R.L. funkcjonuje wiele fabryk znanych marek tyle, że produkcja dla „triad” odbywa się na tych samych maszynach, z tych materiałów i wg. tych samych technologii „po godzinach”), produkcji bez płacenia tantiem filmów na płytach DVD czy CDR z muzyką. Do tego dochodzi prostytutka, handel ludźmi, nocne kluby i kasyna.

Tientihui, a przynajmniej łoża powołująca się nadal na jej narodowo-wyzwoleńcze tradycje, działa oficjalnie do dzisiaj np. na Tajwanie.

Najnowsze takie stowarzyszenie, to powstała w maju 1992 r. sekta *Falungongjiao* (sekta Ruchu Koła Prawdy) stworzona przez Li Hongzhi, której bardzo rozległymi celami obok praktyk mistycznych nawiązujących do podobnych występujących w taoizmie i powrotu do chińskiej tradycji, są prawa człowieka i walka o demokrację, a która szybko osiągnęła milionów neofitów w samym Ch.R.L.

Z tego powodu została w 1999 r. zdelegalizowana przez władze w Pekinie, a jej członkowie są na niespotykaną skalę i sposoby prześladowani. Biorąc pod uwagę, że jej założyciel w sposób zrozumiały jedynie dla ludzi, którzy żyli kiedyś w realiach systemu komunistycznego, nagle znalazł się w 1998 r. w USA, zostawiając swoich wyznawców, z autentyczną oceną celów jakie stały u podstaw powstania *Falungongjiao* trzeba poczekać.

Więcej na ten temat na stronie Internetowej www.houseofasia.org/vingtsunkuen/ i w książkach autora artykułu pt. *Kung Fu – ilustrowana historia chińskich sztuk walki* oraz *Ving Tsun Kuen – historia i koncepcja systemów walki chińskich tajnych stowarzyszeń*.

